
9 - С А Б А Қ

БІЛІМ КІЛТІ – КІТАПТА

МЕЗГІЛ ҰҒЫМДАРЫ

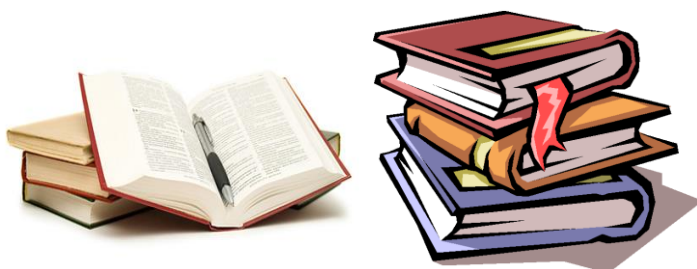
1-тапсырма. Оқыңыз. Талдаңыз.

- Артық ғылым кітапта, ерінбе оқып көруге (*Абай*).
- Кітаппен дос бол, кітаптың жомарт беттері көзінді ашар, адал дос одан жоқ тегі (*Р.Гамзатов*).
- Кітапсыз өткен бір күн, орны толмас бос өткен күн. Көркем әдебиеттерді таңдап оқи білу де үлкен өнер. Ол үшін оқырмандарды жас күнінен бастап өмір бойы оқи білуге баулу керек (*А.И. Маркулеевич*).
- Кітап маған тақтан да қымбат (*Шекспир*).
- Кітап – асып-таспайтын асыл досымыз (*Гюго*).
- Жақсы кітап – ақылды адамның әңгімесімен бірдей (*Толстой*).
- Кітап – ақылды қуаттандыратын құрал (*Каменский*).

2-тапсырма. Сұхбат құрыңыз.

1. Абай Құнанбаев ғылымның негізі кітапта екенін қалай түсіндірді?
2. А.И. Маркулеевич кітапсыз өткен күнді қалай елестетеді?
3. Расул Гамзатовтың кітапты адал досқа теңеуін қалай түсіндірер едіңіз?
4. Шекспир кітап туралы қандай ой айтты?
5. Гюгоның пайымдауынша кітаптың орны қандай?
6. Каменский кітапқа қандай баға берді?

3-тапсырма. Мәтінді оқыңыз. Талдаңыз.



Адамзат баласының қол жеткізген ұлы игіліктерінің бірі – білім қазынасы. Ол ұрпақтан-ұрпаққа ауызша, жазбаша түрде немесе әдебиет арқылы да жеткен. Кітап – адам баласының санғасырлық ақыл-ойының жемісі, тарихы мен тағылымының алтын сандығы. «Кітап дегеніміз алдыңғы ұрпақтың артқы

ұрпаққа қалдырған рухани өсиеті. Кітап оқудан тыйылсақ, ой ойлаудан да тыйылар едік» деген еді Ғабит Мүсірепов. Кітап тандап, талғап оқи білу, оны түсіну мен түйсіну, алған әсерді өмір қажетіне жарата білу – әрбір адамның білімін, парасатын айқындайтын алғы шарттардың бірі. «Кітап маған тақтан да қымбат», – деп түйіндеген Шекспир. Сол себепті оның орны тақтан да жоғары. Кітап – сенің асып-таспайтын асыл досың. Себебі, кітаппен дос болған адамның ойы кең, сөз мәдениеті жоғары, саналы, жан-жақты болып тәрбиеленері сөзсіз. Білімнің көзін ашып, ең алғаш ғылым саласын танытқан, оқытып-үйреткен – кітап. Әр ұлттың, елдің келешегі мен болашағын баян еткен, тарихы мен өткенін жыр еткен де – кітап болатын.

Бүгінде ұмыт болып бара жатқан кітап оқу дәстүрінің адам санасына ғана емес, денсаулығына тигізер оң әсері көп екен. Кітап – адамзаттың рухани азығы. Сондай-ақ ол біздің миымыз бен көзіміздің жаттығу алаңы іспетті. Оқыған сайын, мидың жұмысы жақсарады. Ал мидың дұрыс жұмыс істеуі адамның ширақ жүруіне оң ықпал ететіні анық. Көзге тигізер әсері – қырағылық пен байқампаздықты арттырады. Рухани жағын алатын болсақ, адамның көкірек көзі ашылып, қоршаған ортаға басқа көзқараспен қарайтын болады. Тура және ауыспалы мағынасында да адамның көп нәрсеге көзі ашылады. Сондай-ақ оқу адамның ойын жинақтауға көмектеседі. Мәселен, адам жан-жағындағы у-шуға қарамастан кітап оқи алады. Демек, ол қандай да бір қиын сәтте бар ынтасын кітапқа аударып, қызықты әңгіме оқыса, ауыр ойлардан айығып, кәдімгідей демалып қалады. Бір сөзбен айтқанда көп оқу – адамның өзін-өзі дамытуына жол ашады. Орта есеппен алғанда, адам минутына 200–250 сөз, яғни 2 бет оқып шығады екен. Ал әлемдегі адамдардың 5 пайызы өте баяу оқитындықтан олар минутына 180–220 сөзді ғана оқып үлгереді. Бір қызығы, асықпай оқу барысында адам кітапта жазылған дүниенің 60 пайызын ғана қабылдай алады екен. Жылдам оқығанда, керісінше, туындының 80 пайызын түсінуге мүмкіндік туады. Жылдамдыққа сай ақпарат тез қабылданатын көрінеді. Сондай-ақ зерттеушілер жылдам оқығаннан гөрі, асықпай оқығанда көздің тез талатынын анықтапты. Қарапайым адам бір нүктеге қарағанда 10 әріптік белгіні көруі мүмкін, яғни көзінің көру аумағы бір мезетте 1–2 сөзді қамти алады. Ал жылдам оқитын адамның мүмкіндіктері жоғары. Ол бір зер салғанда 200–500 белгіні, яғни, 33–83 сөзді бірақ көре алады екен. Көпшілік, жылдам оқу мен асығыстықты шатастырып алады. Асығып оқығанда, адам мәтінді дұрыс түсінбеуі мүмкін. Ал түсініп, түйсініп оқылмайтын болса, оны ғылымда жылдам оқу емес, «қарап шығу» дейді. Мәні мен мазмұнын түсінбей оқып шыққан жылдам оқуға саналмайды.

(Баспасөз материалдарынан ықшамдалып алынды)

4-тапсырма. Берілген сұрақтарды топ болып талқылап, сұқбат құрыңыз.

1. Кітап адам өмірінде қандай орын алады деп ойлайсыз?
2. Сіз соңғы рет қандай кітап оқыдыңыз?
3. Сізге ерекше ұнаған кітап бар ма?
4. Ол кітап несімен құнды?
5. Қазір жастар қандай кітап оқиды?

5-тапсырма. Мәтінді пайдаланып, сөйлемдерді аяқтаңыз.

1. Адамзат баласының қол жеткізген ұлы игіліктерінің бірі – 2. Кітап – адам баласының санғасырлық ақыл-ойының жемісі, 3. Кітап тандап, талғап оқи білу, оны түсіну мен түйсіну ... – 4. Кітап – сенің асып-таспайтын 5. Білімнің көзін ашып, ең

алғаш ғылым саласын танытқан, 6. Ұлттың, елдің келешегі мен болашағын баян еткен, тарихы мен өткенін жыр еткен де – 7. Кітап оқу дәстүрінің адам санасына ғана емес, 8. Көзге тигізер әсері –

Мезгіл ұғымдары

Мезгіл немесе уақыт бұл – сөйлеу кезеңі мен іс-әрекет арасындағы қатынастарды анықтайтын грамматикалық форма.

Тұрақты тіркестер сөйлемнің мезгілдік аясын кеңейтуде, тарылтуда, нақтылауда ерекше қызмет атқарады. Қимыл атаулының шындық өмірде жасалуы белгілі бір мезгілге қатысты болады. Мезгіл ұғымын білдіретін тұрақты тіркестер қимылдың жасалу мезгілін дәлме-дәл де, шамамен де, белгілі уақыт арасында да, әртүрлі мезгілді де білдіре алады.

Уақыт өлшемдері

Қас қағым – бір секунд.

Бір минут – 60 секунд.

Бір сағат – 60 минут.

Сүт пісірім – 15–20 минут.

Шай қайнатым – 10–15 минут.

Ас пісірім – 1,5–2 сағат.

Ет асым – 2–3 сағат.

Бір күн – 12 сағат.

Бір тәулік – 24 сағат.

Бір апта – 7 күн.

Бір ай – 30 күн.

Бір жыл – 365 күн.

жымдастыра бүккендегі өлшем.

Күн-түн мезгілдерінің атауы

Таң сәрі – жерге жаңа жарық түскен мезгіл.

Таңертең – таң атқаннан сәскеге дейінгі мезгіл.

Сәске – күн арқан бойы көтерілген мезгіл.

Түс – сағат тілі 11-12-ні көрсеткен мезгіл.

Тал түс – сағат 12 мезгілі.

Қызыл іңір – күн батқанмен, күннің қызылы батыстан әлі жоғала қоймаған мезгіл.

Кеш – күн толық батқан мезгіл.

Ақшам – қас қарайып, шам жағар мезгіл.

Іңір – алғашқы түн.

Жарым түн – түннің ортасы.

Түн – қас қарайғаннан таң атқанға дейінгі мезгіл.

6-тапсырма. Мезгіл ұғымдарына сөйлем құраңыз.

Таң сәріде	_____
Таңертең	_____
Түсте	_____
Түстен кейін	_____
Сәскеде	_____
Ымыртта	_____
Кешке	_____
Іңірде	_____
Түн ортасында	_____

7-тапсырма. Мәтіннен уақыт, мерзімді білдіретін құрылымдарды табыңыз.

«Артық білім кітапта», «Жақсы кітап – жан азығы», «Кітап – алтын қазына» деп айтып жатамыз. Онда осы кітаптар біздің заманымызға қалай жетті? Алғашқы кезде осыдан әлдеқашан мың жылдықтар бұрын кітаптар қыштан жасалған, жұмсақ балшықтарды кептіріп, бетіне үшкір таяқпен таңба түсіріп, отқа күйдіріп, қыш жасаған. Одан келе Қытайда бамбуктың жұқа таяқшаларына жазған. Одан қалса, тастарға қашап таңбалар жазған. Кітап жазуға арналған материалдардың және бір түрі аң, жануарлардың терісінен әзірленіп жасалынған. Оны пергамент деп атаған. Кейіннен кездемелерге жазу жазып кітаптар ретінде пайдаланған. Жоғарыдағылардың барлығы алып жүруге қолайсыз, көлемі жағынан үлкен болған. XIII ғасырда Еуропада кітап шығарудың негізі қағаз пайда болды. Кітап қазіргі күйге жету үшін қаншама заман, ғасыр артта қалды. Осындай еңбектің нәтижесінде біздің қолымыздағы кітаптар алып жүруге қолайлы, жеңіл, ықшамды. Сол үшін кітаптардың қадірін-қасиетін бағалай білейік, күтіп ұстайық.

Кітапхана – кітаптар қоры. Кітапханадан өзімізге керектін барлығын аламыз. Кітап арқылы адамзат ақыл-ойының інжу-маржанын бойына жинайды да, оларды ұрпақтан-ұрпаққа жеткізеді. Кітапсыз – адам өмірі бос. Кітап біздің досымыз ғана емес, сонымен бірге біздің тұрақты, мәңгілік сенімді серігіміз.

8-тапсырма. Мына берілген уақыт өлшемдерінің мағынасын ашып, түсіндіріңіз.

- 1) Ай туғанда.....
- 2) Алғаш қар жауғанда
- 3) Күн батарда.....
- 4) Күн төбеге көтерілгенде.....
- 5) Қансонарда.....
- 6) Таң бозарып атқанда.....

9-тапсырма. Қазақша тәулік атауларын пайдаланып, мәтін мазмұны бойынша сөйлемдер құрастырыңыз.

1. _____
2. _____

3. _____

4. _____

10-тапсырма. Мына төмендегі мақал-мәтелдер мен нақыл сөздерді оқып, мағынасын түсіндіріңіз.

1. Кітап – алтын қазына.
2. Кітап – білім бұлағы,
Білім – өнер шырағы.
3. Кітап – ғалым, тілсіз мұғалім.
4. Кітап – қаймақ, білім – оймақ.
5. Күш – білімде, білім – кітапта.
6. Наданмен дос болғанша,
Кітаппен дос бол.
7. Кітап – оқығандікі, білім – тоқығандікі.
8. Кітап көзі жұмыққа арзан, көзі ашыққа маржан.
9. Кітап – алтын сандық: іші толған қазына, құт, оқы, оқы, ойыңа тұт.

11-тапсырма. Төменде берілген ойға пікір білдіріңіз (қолдау, қарсылық білдіру, дәлелдеу).

Бірінші күн – дүйсенбі. Қазіргі есеппен алғанда аптаның басы. Жер мен Көк жаратылған. Пайғамбарымыз (с.ғ.с) дүниеге келген күн.

Екінші күн – сейсенбі. Сәтсіз күн деп саналады. Қазақтар бұл күні іс бастамайды. Жолға шықпайды. Тырнақ алмайды.

Үшінші күн – сәрсенбі. Сәтті күн. Халық өзінің игілікті істерін осы күні бастайды.

Төртінші күн – бейсенбі. Қасиетті күндердің бірі. Бұл күн Ай мен Күн, жұлдыздар жаратылып, жерге жарық түскен екен. Бейсенбі күні аруақтарды еске алып, құран оқиды.

Бесінші күн – жұма. Қасиетті күн. Барша мұсылмандар бұл күні Жұма намазға жамағатпен қатысады. Құран бағыштап, жеті шелпек таратады. Бұл күні көктен Құран Кәрім түскен.

Алтыншы күн – сенбі. Бұл күні Жаратқан адам баласы мен жан-жануарларды жаратқан. Халық ұғымында сәтті, жақсы күн болып есептеледі.

Жетінші күн – жексенбі. Бұл күнге қатысты қағидалар мен ырымдар қазақта көп айтылмайды. Құрылыс бастауға жақсы.

12-тапсырма. Сөйлемді толықтырыңыз.

Керекті сөздер: қандай көзқараспен, қақыңыз, бірге зерделеуге, халқымыздың тағдырына, қазақ оқырманы, тарихтың куәсі.

1. Ғасырлық тарихы бар бұл кітаптардың қай-қайсысы да ... үшін бағалы һәм маңызды. 2. Өйткені, ұсынып отырған әр кітаптың ... қатысы бар. 3. Олар ... , замананың құжаты. 4. Өз кезеңінде ол кітап қандай мақсатпен, ... жазылды, нені көздеді, нені дәлелдегісі келді, оны жиырма бірінші ғасырдың биігінен бірге саралап, ... мүмкіндік туып отыр. 5. Тарихымызды саралауға сіздің де ... бар.

13-тапсырма. «Менің сүйікті кейіпкерім» тақырыбына эссе жазыңыз.

14-тапсырма. Сабақ бойынша кестені толтырыңыз.

V	+	!	?
«Бұрыннан білемін»	«Жаңа ақпарат»	«Таңғалдырды»	«Келісе алмаймын. Білгім келеді»